

Asia: VN/13779/2022

Tutkimusorganisaatioille myönnettäviin valtionavustuksiin ja yhteisrahoitteiseen toimintaan liittyvät käytännöt

1 LAUSUNNONANTAJAN TAUSTATIEDOT

Valitse sopivin vaihtoehto

Muu yhteisö

2 SELVITYS

Mitä mieltä olette selvityksestä yleisesti? Liittyykö tutkimusorganisaatioille myönnettäviin valtionavustuksiin tai yhteisrahoitteiseen toimintaan esimerkiksi jotakin sellaista, jota selvityksessä ei käsitellä tai oteta huomioon? Jos niin, mitä?

Tarkennukset ja huomiot koskevat raportin lukuja viisi ja kuusi. Lausunnonantaja tarkastelee raporttia pääasiassa tutkimustietovarannon viitekehyksessä.

Raportissa on tunnistettu hyvin tutkimustietovarannon ja tiedejatutkimus.fi-portaalin rooli tutkimuksen tietovarantojen ja palveluiden muodostamassa kokonaisuudessa. Yhteenvedon suositukseen sivulla 108 on helppo yhtyä. On kaikin keinoin edistettävä tulevaisuutta, jossa tiedon virtaaminen valtionavustusten tietovarannosta muihin olennaisiin käyttötarkoituksiin on sujuvaa ettei varannosta muodostu tietoja keräävä siilo. Osa valtionavustusten kuvailutiedoista (=metatiedot) on tärkeässä roolissa tieteen ja tutkimuksen tietokokonaisuudessa. Tiedoilla on paljon käyttötarkoituksia sekä yksinään että yhdistyessään muuhun tutkimuksesta kertyvään kuvailutietoon. Tutkimustietovarannon näkökulmasta merkittävää on metatietojen yhdistely laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Ne ovat apuna esimerkiksi erilaisiin tutkimuksen vaikuttavuuteen liittyvien kysymysten selvittämisessä. Tutkimustietovarannon kuvailutiedon käyttöä tarkoituksia on käsitelty yksityiskohtaisesti tutkimustietovarantolain perusteluissa (HE 177/2021).

Valtionavustusprosessin digitalisoinnin myötä rakennettaville tietovarannoille asetetut tavoitteet määrittävät sen yhteydessä kerättävät tiedot. Tutkimusrahoittajat ja muut tutkimustoimijat tarvitsevat myös tietoja, jotka jäävät nyt rakennettavien järjestelmien tietosisällön ulkopuolelle

esimerkiksi pyrkiessään seuraamaan avoimuutta, vaikuttavuutta tai kytkeytyessään kansainvälisiin palveluihin. Kuten raportissakin todettiin, raportointivaatimukset ja tiedonkeruukäytännöt eivät saisi kohtuuttomasti lisätä hallinnollista taakkaa ja työmäärää tai kustannuksia. Sen vuoksi on jatkossa syytä käsitellä yksityiskohtaisemmin tietovarantojen välisiä rajapintayhteyksiä, jotta valtionavustusten varannot kytkeytyvät tehokkaasti nykyisiin yhteentoimiviin tietojärjestelmien verkostoihin ja tiedot ovat kaikkien toimijoiden käytettävissä.

Yleisellä tasolla raportissa ei juurikaan käsitellä valtionavustusten henkilöhakijan ja -saajan näkökulmaa. Kilpaillussa tutkimusrahoitushaussa menestyminen on tutkijalle ansio, jonka vuoksi päätöstiedoilla on paikkansa esimerkiksi tutkijoiden ansioluetteloissa. Rahoittajat myös edellyttävät rahoittamansa tutkimustyön tuotoksista ja tuloksista raportointia. Nykyään tuotosten tiedot ovat sähköisesti saatavissa ja siten hallinnollisesti kevyellä vaivalla hyödynnettävissä kaksisuuntaisten tietovirtojen avulla. Pyydä vain kerran -periaate, jota raportissakin kuvataan, on laajemmin yksi tutkimustietovarannon toiminnan lähtökohdista. Esimerkiksi tutkimusrahoituksen hakemiseen liittyen olennaista tietoa on viranomaisten tietovarantojen ohella myös useissa muissakin lähteissä.

Tutkimustietovarannon osana toimii myös Tutkijan tiedot -palvelu, jossa tutkija voi varannon tietoja hyödyntäen muodostaa ja julkaista oman tutkijaprofiilinsa. Siihen voi sisällyttää sekä tutkimustuotoksensa (julkaisut, tutkimusaineistot jne.) ja saamansa rahoituksen (mm. Suomen Akatemia, EU, yksityiset säätiöt jne.) että muut aktiviteettinsa. Tutkijan tiedot toimii myös palveluna, jossa tutkija voi antaa suostumuksensa tietojen luovuttamiseksi kolmansille osapuolille. Esimerkkinä tutkimusrahoittajien rahoitushaut tai saadusta rahoituksesta raportointi. Silloin tutkijalla on rahoittajan palvelussa rajapintayhteyden kautta suoraan käytössään omat tietonsa eikä hänen tarvitse turhaan syöttää tietoja uudelleen. Tutkijan tiedot -palvelun toiminnalle keskeistä on tutkijan yksilöinti. Siihen käytetään kansainväliseksi standardiksi muodostunutta ORCID-tunnistetta. Mikäli valtionavustusten varannoissa tulee olemaan tutkijoiden myös muissa palveluissa ja käyttötarkoituksissa tarvitsemaa tietoa, on ORCID-tunnisteen käytön oltava mahdollista. Ilman sitä pyydä vain kerran -periaatetta on vaikea toteuttaa.

Yksityiskohtaisena huomiona osa tutkimustietovarannon ydintehtävästä jää raportissa tunnistamatta: Tutkimustietovaranto on palvelukokonaisuus, jonka pääasiallinen tavoite on koota tutkimusta kuvaavia metatietoja lukuisista lähteistä sekä yhdistää ja rikastaa niitä muotoon, jossa ne ovat helposti hyödynnettävissä missä tahansa muussa tutkimusta tukevassa palvelussa. Ohjaava periaate on, että tutkimustietovarantoon syötetään tietoja vain, jos muuta mahdollisuutta tiedonsiirtoon ei ole. Silloin tutkimustoimijoiden ja tutkijoiden työnkulut säilyvät ennallaan eikä uusia paikkoja tietojen raportointiin synny. Tutkimustietovaranto on tutkimustyön tukemisessa ja edistämässä käytettyjä tietojärjestelmiä yhdistävä solmu. Näkyvin osa tutkimustietovarantoa on verkkosivusto (tiedejatutkimus.fi), jolla sen sisältämät tiedot julkaistaan.

Tutkimustietovaranto syntyi havainnosta, että huomattavia määriä metatietoa Suomessa tehtävästä tutkimuksesta kerätään hajautetusti useisiin paikkoihin kansallisesti ja kansainvälisesti, kuten esimerkiksi korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden tietojärjestelmiin, OKM:n tiedonkeruiden yhteydessä, tutkimusrahoittajien järjestelmiin, tutkimusaineistoarkistoihin, hankerekistereihin ja

tieteellisten kustantajien palveluihin. Samat kuvailutiedot ovat käyttökelpoisia monissa käyttötapauksissa, eivätkä ne erillisiin järjestelmiin kerättynä olleet tehokkaasti hyödynnettävissä. Tutkimustietovaranto kytkee erilliset tietojärjestelmät toisiinsa yhdemukaisten tietovirtojen avulla.

Yhteentoimivuus otetaan ilahduttavasti huomioon ehdotettaessa käytettäväksi tutkimustietovarannon kanssa yhteneviä luokituksia. Tältä osin on tarpeen vielä yksityiskohtaisemmin selvittää tietosisältöjä, jotka edistävät järjestelmien välistä yhteentoimivuutta. DVV:n ylläpitämässä yhteentoimivuuksipalveluissa on julkaistu myös tutkimushallinnon asiantuntijoiden yhdessä laatima tuha-sanasto, jossa määritellyt käsitteet sivuavat raportin aihealuetta (<https://sanastot.suomi.fi/terminology/3bdbcac2-e57f-49c1-b104-e37eff042834>).

Yhteentoimivuutta edistää myös pysyvien tunnisteiden käyttö rahoituspäätöksillä, jolloin niiden jatkokäyttöön avautuu uusia mahdollisuuksia. Tunnisteiden osalta tutkimustietovarannossa ja laajemmin tieteen ja tutkimuksen asiantuntijayhteisössä on tehty merkittävää yhteistyötä. Pysyvistä tunnisteista on erityisesti syytä mainita tutkijoiden laajasti ja kansainvälisesti käyttämä ORCID-tunniste.

Luvussa 6.4 mainittavan opetushallituksen Koski-tietovarannon mahdollisuuksia on hyvä tarkentaa. Avustuksen hakijalta saatetaan edellyttää esimerkiksi tutkintotietojen toimittamista. Hakijan suostumuksella ne voisi siirtää hakemukselle suoraan Koski-tietovarannosta.

3 ERITYISKYSYMYKSET

1. Tutkimusrahoituksen käsitteet ja niihin liittyvät menettelytavat (luku 3.1)

-

2. Kokonaiskustannusmalliin perustuva rahoittaminen (luku 3.2)

-

3. Lainsäädännöllinen kehittäminen (luku 3.3)

-

4. Arvonlisäveron kirjanpidollinen käsittely (luku 3.4)

-

5. Tutkimus-, testaus- ja kokeiluinfrastruktuurit (luku 3.5)

Kehittämisehdotuksena tuodaan esille vaikuttamisviestinnän ja -verkostojen kartoittaminen. Yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja tutkimuslaitosten Finn-ARMA-verkoston piirissä toimii tutkimusinfrastruktuuryöryhmä, joka kokoaa yhteen hyvin laajasti näissä organisaatioissa tutkimusinfrastruktuurien parissa työskentelevät asiantuntijat.

6. Talouden käsitteet (luku 3.6)

7. Usean toimijan yhteistyössä toteuttamat hankkeet (luku 3.7)

4 VALTIONAVUSTUSTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Voitte antaa yleistä palautetta valtionavustustoiminnan kehittämistä ja valtionavustusprosessin digitalisointia varten.

Nykyisiä tietojärjestelmiä on hyödyllistä tarkastella myös avustustoiminnan tulevien palveluiden tietolähteinä. Tutkimustietovarannon kehittämisessä yksi avainasioista on ollut, ettei sen avulla pyritä korvaamaan olemassa olevia ja toimivia järjestelmiä. Tarkoituksena on kytkeytyä osaksi tutkimuksen prosesseja tarjoamalla yhdenmukaisia tietovirtoja tutkimustoimijoille ja tutkijoille heidän työnsä eri vaiheissa. Silloin tutkijoilla, rahoittajilla ja muilla organisaatioilla on tarvittaessa käytettävissään eri järjestelmiin tallennettu tieto. Tästä näkökulmasta valtionavustusten palvelukokonaisuus on yksi muiden joukossa. Toisaalta tutkimustietovaranto voi toimia valtionavustuspalveluiden yhtenä tietolähteenä ja toisaalta ne voivat olla tutkimustietovarannon lähde. Samaan viittaa myös raportin yleistavoite tietojen kysymisestä vain yhden kerran, jonka jälkeen ne ovat muiden järjestelmien hyödynnettävissä.

Valtionavustusprosessia digitalisoidessa on huolellisesti varmistettava se, että avustuspalveluissa syntyvät sekä tutkimustoimijoiden ja tutkijoiden tarvitsemat kuvailutiedot ovat tarvittaessa muiden tietojärjestelmien käytettävissä rajapintojen kautta. Vastaavasti tarvitaan myös toimivat yhteydet valtionavustuspalveluiden suuntaan. Esimerkiksi rahoitusta hakevat tutkijat tarvitsevat helposti käyttöönsä omat tutkimustuotoksensa ja muun historiansa.

Tutkimustietovarantoa kehitettäessä on käytetty huomattavan paljon resursseja eri järjestelmien välisen yhteentoimivuuden rakentamiseen, jonka seurauksena tutkimusorganisaatioiden, tutkimusrahoittajien ja muiden toimijoiden tietojärjestelmät ovat muodostumassa tietoja vaihtavaksi verkostoksi sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Valtionavustuksia jakavat tutkimusrahoittajat ovat verkoston tärkeitä kotimaisia solmuja. Niiden rahoituksenhallintajärjestelmissä erilliset tutkimuksen kuvailutiedot yhdistyvät toisiinsa ja palautuvat rikastuneena ja laadukkaampana kokonaisuutena tutkimustietovarantoon. Samalla rahoittajien oma hallinnollinen työ on sujuvampaa.

Eri järjestelmien välisen yhteentoimivuuden edistämiseksi on tarpeen harkita kansainvälisen ORCID-tunnisteen sisällyttämistä VA-digin tietosisältöön siltä osin, kuin siellä säilytetään saajiin liittyviä päätöstietoja taikka siellä toteutetaan tutkimukseen liittyviä rahoitushakua. Hakemuksien arvioinnin taustatietoina hyödynnetään tutkimustuotoksia, kuten tieteellisiä julkaisuja. Ainoa niissä laajasti ja kansainvälisesti käytetty tekijän yksilöivä tunniste on ORCID. Vastaavalla tavalla ORCID-tunniste yksilöi myös rahoituspäätökseen liittyvät tutkijat, jolloin päätöstiedot ovat käyttökelpoisia muissa tutkimuksen kuvailutietoja tarvitsevilla järjestelmissä. Tällä hetkellä tutkijat voivat halutessaan hyödyntää ORCID-tunnistetta valtionavustustoimijoista esimerkiksi Suomen Akatemian

rahoituksenhallintajärjestelmissä. ORCID-tunnisteella edistetään hakukokemuksen sujuvuutta ja vähennetään hallinnollista työtä. Kaikki tunnisteelliset tiedot ovat myös myöhemmin helposti tutkijan itsensä käytettävissä muihin tarkoituksiin esimerkiksi Tutkijan tiedot -palvelussa.

Rakennerahastoista myönnettävän rahoituksen osalta olisi hyvä selvittää sujuvan ja ajantasaisen tiedon jakamista rajapintojen välityksellä. Niistä myönnetään merkittävästi rahoitusta erityisesti ammattikorkeakouluille, mutta myös muille tutkimustoimijoille. Sen vuoksi ajantasaisten tietojen siirtyminen tutkimustietovarantoon on tärkeää mm. laadukkaan tietopohjan ja käyttötarkoitusten näkökulmasta. Vuonna 2020 päättyneeltä ohjelmakaudelta tutkimustietovarannossa on noin 2700 sellaista rakennerahastoista rahoitettua ja tutkimukseen tai innovaatiotoimintaan liittyvää hanketta, joissa on mukana yksi tai useampia tutkimustoimija. Käynnissä olevalta kaudelta tietoa ei ole saatavissa. Tiedon jakamista kehitettäessä on hyvä saattaa rakennerahastojen tietosisältö myös yhteentoimivammaksi muun rahoitustiedon kanssa. Kansainvälisenä esimerkkinä EU julkaisee jatkuvasti päivittyvänä tietona Horizon-puiteohjelmasta myönnetyn rahoituksen sekä komission CORDIS-palvelussa että avoimena tietoaaineistona data.europa.eu-portaalissa.

Haapaniemi Satu
CSC - Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Rydman Walter
CSC - Tieteen tietotekniikan keskus Oy